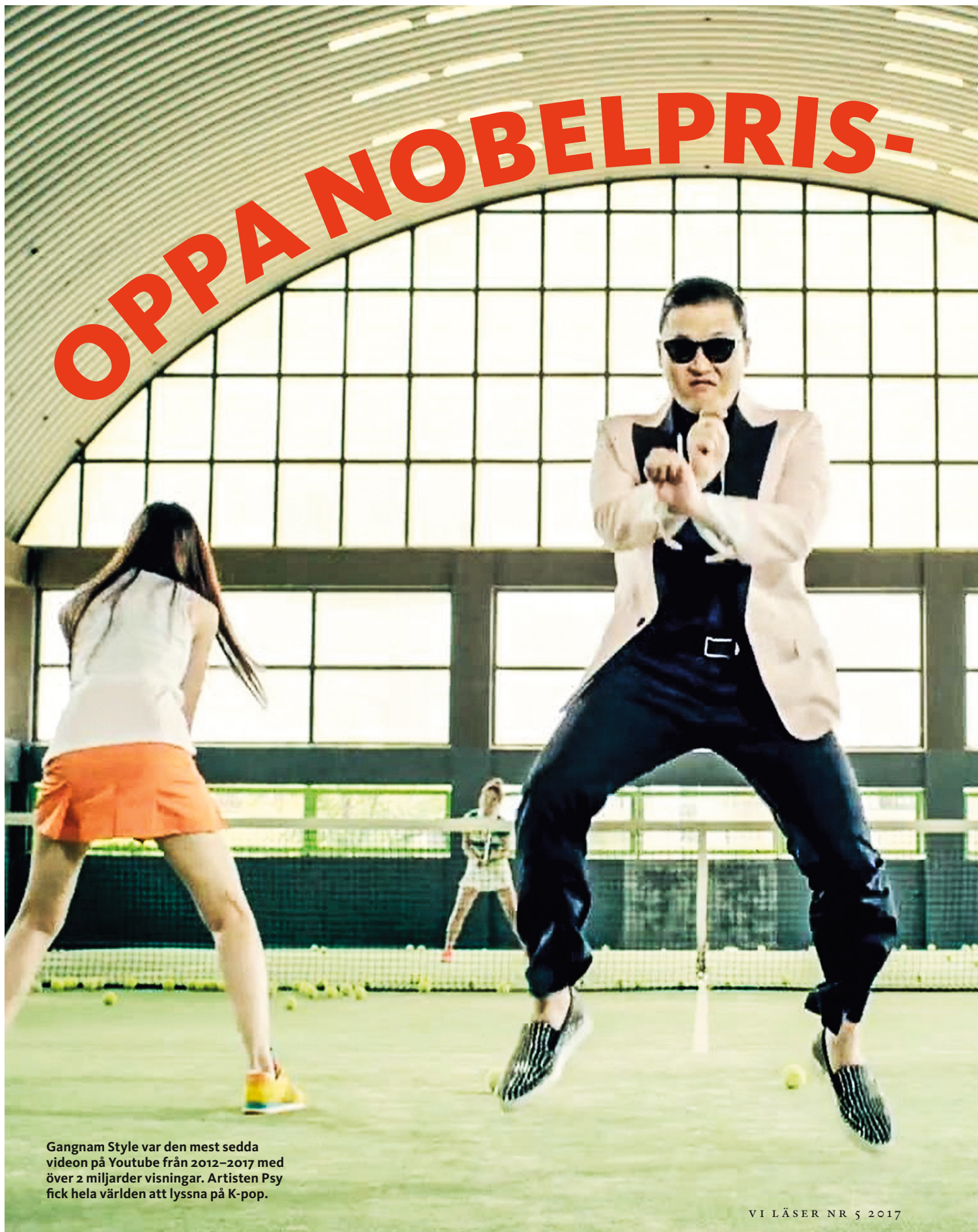

OPPA NOBELPRIS-

Gangnam Style var den mest sedda videon på Youtube från 2012–2017 med över 2 miljarder visningar. Artisten Psy fick hela världen att lyssna på K-pop.

VI LÄSER NR 5 2017

STYLE!

Globala succéer inom musik och film har gjort sydkoreaner hungriga på mer:

De vill ha ett Nobelpris i litteratur.

Vi undersöker landets storsatsning på att plocka hem det finaste av priser.

av PER LILJAS

KO UN KOMMER IN från sitt bibliotek i sydkoreanska Suwon och ställer tofflorna åt sidan. Tar en klunk te. Minns sitt sista möte med »diktarbrodern« Tomas Tranströmer.

– Vi träffades alltid hos honom när jag var i Sverige. Han spelade piano med vänsterhanden. Monika bjöd på vin. Och snaps, lägger han till med en sprallig glimt under de buskiga ögonbrynen.

Poeten animeras lätt. Lutar sig fram i fåtöljen och tecknar med händerna i luften. Som då han beskriver de »meteorvärmar av kreativitet« som så ofta kommer över honom.

– Universum står aldrig still. Vågen böljar, hjärtat pumpar, månen skapar tidvatten. Inom mig finns miljardtals bakterier som inte är jag. Vi är alla verb. Poesi är att utvinna något ur denna rörelse. Livet, universum och deras dans.

SYDKOREA ÄREN passande plats för att dryfta alltings obeständighet. Här vänds bladen fort. För sextio år sedan låg landet i ruiner, i dag tillhör det världens mest utvecklade. Ko är själv en sinnebild av transformationen. Hans traumatiska upplevelser under Koreakriget höll länge på att förgöra honom. Han hällde cyanid i örat för att tysta världen, han söp och försökte begå självmord. Men livet förde honom i nya riktningar. Buddhistisk prästvigsel. Politisk aktivist. Ständigt furiöst diktande. Allen Ginsberg kallade honom en »demondriven Bodhisattva«. I Sydkorea fängslades han som landsförbändare.

Nu har landets ledare uppfört Ko ett galant hem i bergen. Och i över tio års tid har han nämnts bland favoriterna att vinna Nobelpriset. Utmärkelsen skulle kröna landets litterära uppsving. De

senaste åren har landet producerat flera internationella bästsäljare, och vunnit ett antal priser, inte minst förra årets Man Booker International för Han Kangs *Vegetarianen*. Förhoppningen är att »k-books« ska bli lika mycket av ett fenomen som k-pop, landets framgångsrika tonårspop. Nobelpriset fortsätter däremot att gäcka. Litteraturkritikern Kim Seong-kon säger att det börjar bli en nationell förlägenhet.

– Varje oktober fylls koreaner av hopp inför Svenska Akademiens tillkännagivande, men blir sedan besvikna. Det har blivit en årlig ritual. Japan har vunnit två gånger och Kina två, vi tycker att det är vår tur nu.

VITRÄFFAS I biblioteket till det statliga översättningsinstitutet LTI, där Kim Seong-kon också är direktör. Träskyltar längs hyllorna anger böckernas språk. Portugisiska, ryska, vietnamesiska och svenska – trettiosex stycken allt

KIM SEONG-KON

som allt. Flera länder har liknande institut, för att hjälpa till att sprida sin litteratur till utlandet, men få är av samma skala och med liknande budget som det koreanska. Varje år översätter LTI omkring 120 verk, flera av vilka aldrig skulle ha tryckts på andra språk utan statligt stöd. Institutionen bjuder även in utländska publicister, anordnar festivaler och tar sydkoreanska författare på turnéer i utlandet. Kim Seong-kon är tydlig med sina drömmar:

– Nordkorea skapar rubriker med sina kärnvapen, vi vill göra det med vår kultur. Ett Nobelpris skulle ändra hela landet. Efter det skulle alla högskolestudenter vilja bli skribenter igen.

Bara ett drygt sekel har passerat sedan

»Nordkorea skapar rubriker med sina kärnvapen, vi vill göra det med vår kultur.«

Det papperslösa kontoret är inget ideal som den ständigt Nobelpristippade Ko Un strävar mot.

skrivarna var Koreas regerande klass. Massorna har läst långt längre än så. Skriftspråket »hanggul« introducerades på 1400-talet. Eftersom det var betydligt mindre komplicerat än de kinesiska tecken som användes innan fick det snabb spridning, men blev också ett hot för makthavare, som försökte förbjuda det. Japan, som koloniserade halvön under första halvan av 1900-talet, tvingade befolkningen att japanisera både sina namn och sitt språk. Japanernas uttåg efter andra världskriget ledde till att nya stormakter delade landet: nord till kommunisterna, syd till kapitalisterna. Snart drevs

före detta landsmän och grannar i krig mot varandra. När dammet lagt sig hade gränsen inte ruckats, men 5 miljoner människor hade dött.

ATT »ÅTERVINNA DEN förlorade mänskligheten« är i dag slagordet i Paju Book City, det statssubventionerade komplex där merparten av landets fyrtyrtusen boktitlar årligen produceras. Omkring 250 förlag sitter i de drygt hundra byggnaderna, men stadsdelen lockar också med museum, vandrarhem och ett svindlande bibliotek med böcker längs åtta meter höga väggar. Just den

här dagen är Vishetens skog, som biblioteket heter, fyllt av unga människor. Kim Jin-suks tre barn håller lydigt varsin bok.

– Jag hoppas läsning kan hjälpa dem att förstå andra kulturer när de växer upp. Hemma spelar de bara tevespel, säger hon.

Läskunnigheten i landet är 98 procent och bokbranschen omsätter runt 25 miljarder kronor årligen. Landets bokaffärer är välbesökta och diktsamlingar kan sälja som smör, men litteraturen har också länge stått i skuggan av den ekonomiska utvecklingen.

KIM JIN-SUK

I en studie av 30 stora nationers läsvanor år 2005 rankades Sydkorea sist. Den i dag 35-åriga översättaren Anton Hur säger att när han gick i skolan var vuxenvärldens fokus att fylla fabrikerna.

– Vuxna skrek åt mig att lösa fler matteproblem i stället för att slösa tid på läsning.

Sedan dess har k-pop, k-movies och k-drama (teveserier) slagit utomlands, och regeringen har insett vikten av kultur som både exportprodukt och marknadsföring, säger Anton Hur.

BOKAGENTEN JOSEPH LEE på KL Management har representerat i stort sett samtliga koreanska författare vars böcker blivit internationella bästsäljare. Den Joseph Conrad-älskande Lee möter med mjukt handslag på ett kafé i centrala Seoul. Regnet har börjat strila, utan märkbar effekt på hans munterhet.

– Det är otroligt att sydkoreansk litteratur redan har vunnit så många priser. Vi försökte introducera författare till omvärlden på nittioalet, men fick ge upp. Det var först 2005 som det började röra på sig, säger han.

Skiftet sammanföll med den koreanska filmboomen. 2004 vann Park Chan-wook andrapris på filmfestivalen i Cannes för *Oldboy*, om en hämndlysten man som hållits mystiskt fångslad i femton år, och Kim Ki-duk belönades i

JOSEPH LEE

»Vuxna skrek åt mig att lösa fler matteproblem i stället för att slösa tid på läsning.«

Berlin som bästa regissör för *Samaritan Girl*, om en prostituerad tonåring. Möjligtvis öppnade det världen för sydkoreanskt historieberättande, och dess plågade, stundtals makabra karaktär. Melankolin genomsyrar även litteraturen, om än mer subtilt. Han Kangs *Vegetarianen* handlar till exempel om hur en kvinna slutar äta kött och därefter distanseras från såväl sina anhängare som samhället och slutligen själva verkligheten. I Kyung-sook Shins *Ta hand om min mor*, vilken vann 2011 års Man Asia-pris, bearbetar en man och hans vuxna barn minnena av en senil hustru och mor sedan hon försvunnit mitt i Seoul. Boken berättas i anklagande andraperson.

– Många undrar varför sydkoreansk litteratur är så tung och mörk, men det är en naturlig sinnesstämning för oss, säger Joseph Lee.

Sinnesstämningen har till och med ett namn: »han«. Bäst beskrivs det som

känslan av att ha uthärdat oförrätt, ett nationellt karaktärsdrag som sägs ha mejslats fram under sekler av invasioner och förtryck. Att lidande högakts syns bland annat i landets vägran att förlåta Japan för deras krigsbrott. Men »han« driver också Sydkoreas obevekliga framåtsträvan för att nå den euforiska motsatsen, »hung«.

– Koreanska föräldrar genomlever mycket för sina barn. Sedan har de skyhöga förväntningar på barnen. Det återspeglas även på ett nationellt plan, säger Joseph Lee.

Åstundan efter internationellt erkännande är snudd på en koreansk besatthet. Oavsett om det rör sig om en bästsäljande Samsungtelefon, en vinst på den amerikanska golf Touren, eller en hitlåt som får hela världens folk att dansa som om de satt på hästar. Detsamma gäller förhoppningarna på Nobelpriset, menar Joseph Lee.

– Efter framgångar i så många andra fält undrar Koreans folk varför vi inte lyckats nå hela vägen här.

Det är som att koreanernas tillfredsställelse hejdsats innan fullbordan.

FÖR TROTS EN blomstrande och alltmer global litteraturscen ses Ko Un som landets enda Nobelpriskandidat.

Hans strida och långvariga produktion är svårmatchad, och hans profil som förkämpe för mänskliga rättigheter passar in med tidigare pristagare. Anton Hur stönar däremot när Ko Un kommer på tal.

– Ingen läser honom längre, han talar inte till oss.

Anton Hur har växt upp i fred och demokrati, ett industrialiserat samhälle sammankopplat med omvärlden. De författare han väljer att översätta är upptagna av en ny form av identitetssökande. Enligt Anton Hur är det något som hålls tillbaks i landet. 2016 kom det fram att den nu avsatta regeringen upprättat en svartlista på tusentals kulturutövare vars verk inte passade deras politik eller världsbild. Kulturarbetarna ➤

LÄNDER MED FLEST NOBELPRIS I LITTERATUR

Frankrike: 15

USA: 11

Storbritannien: 11

Tyskland: 8

Sverige: 7

Italien: 6

Spanien: 5

Polen: 4

... Den afrikanska kontinenten, totalt: 4

Flanörer i 10-
miljoners-
staden Seoul.

övervakades av regeringen och kunde inte få statliga bidrag. En av författarna på listan var Han Kang. Delningen mellan höger och vänster är fortfarande skarp, och kristna rörelser har stort inflytande. På väg mot

ANTON HUR

Seouls största bokaffär, Kyobo, passerar jag och Anton Hur ett par stora banderoller med bilder på samkönade par som kysser varandra, följt av hatiska slogans. Anton Hur, som är homosexuell, suckar resignerat.

– Mina lesbiska vänner är glada för att de nu i varje fall inkluderar foton på kvinnor också.

VID AFFÄRENS ENTRÉ är Nobelpristagare avbildade, med en plats tom för en framtida korean. Anton Hur hoppas på någon som bryter mot dagens gängse normer.

– Det finns en enorm mångfald av koreanskheter. Vi måste sluta sälja idén att stor litteratur bara skapas av medelålders män som Ko Un.

Själv anser Ko Un att generationsskiftet är vitaliserande. Framförallt välkomnar han att den senare tidens litterära boom drivs av kvinnliga författare.

– Tidigare levde kvinnor som slavar. Min mor åt från en skål på golvet, bara jag och min far åt från bordet. Vi män har behandlat kvinnor ondskefullt under lång tid, men nu börjar deras tidsålder.

Han minns samtidigt en uppväxt där gemenskapen var större, och ser en brist på vision i den nya tidens författande.

– I dag bor folk ensamma. De äter ensamma, dricker till och med alkohol

»Vi måste sluta sälja idén att stor litteratur bara skapas av medelålders män som Ko Un.«

ensamma. Deras litteratur är individens. De ser inte så långt som till stjärnorna, där verkligheten och drömmen möts som två fiskar som leker med varandra i vattnet. Under våra förfäders tid var människans syn inte olik djurens, och vi kunde se till horisonten. Men alla skyskrapar har gjort folk närsynta. Till och med småbarn har glasögon i dag.

Moderna tider regerar ändå i Paju Book City. Området håller på att utvidgas för att bereda plats åt filmskapare. Tanken är att de ska kunna dra nytta av publicisternas uppsjö av berättelser. Blandningen av medier upptar även det statliga översättningsinstitutet LTI.

– Den rena litteraturen tillhör det tidiga nittonhundratalet. Det är ett globalt fenomen att unga människor inte vill läsa pappersböcker längre. Men vi kan använda nya medier för att sprida litteraturen, säger direktören Kim Seong-kon.

INSTITUTET HAR DÄRFÖR upprättat en avdelning för att inkorporera multimedia i böcker. De har tagit fram appar för att läsa noveller, lägger upp intervjuer med författare på YouTube och överväger att även börja arbeta med tevespel. Kim nämner Hong Gildong som ett tänkbart exempel, en gammal koreansk Robin Hood, fast med magi.

– Den som spelar spelet kan vilja besöka Sydkorea, eller läsa boken. Det är som *Skönheten och odjuret*. Filmen, datorerna och internet är odjuret, litteraturen är Belle. I boken är hennes lösning att gifta sig med odjuret. På det viset blev hon ägare till slottet.

PÅ KO UNS hemsida tonar en dikt fram strof för strof över en bild av en bergskedja, och hans litterära värld beskrivs som ett »högt berg«. En något tungtänkt marknadsföring signerad hans publicist, men kanske slår den ändå an en ton hos koreaner. Halvöns kuperade terräng är betydelsefull. Enligt myten var det här

den himmelske härskarens son steg ned och grundade koreanernas första rike, Gojoseon. Många visar fortfarande sin respekt för de bergsandar, sanshin, som sägs bo där – antingen i det privata, eller med hjälp av schamaner. Vissa, bland annat LTI:s engelskspråkiga magasin, kallar Ko Un för schaman rakt ut, men själv ser han hellre ett arv från de muntliga berättare som trollfångat koreaner sedan urminnes tider.

– Det var natt-långa recitationer kring elden där en talare tog vid då den andra slumrat in. Det är vårt öde, en poesi utan slut, där språket flödar och en dikt kan börja och sluta där du vill. Det är därför jag skriver utan punkter, säger han.

Ämnet kom upp under hans sista möte med Tranströmer.

– Jag pratade, han var mycket glad. Tills morgonen grydde, får man anta. 📖

PER LILJAS är journalist baserad i Auckland. Han skriver regelbundet om Asien för bland annat SvD. Det bästa som kommit från Korea är enligt honom kimchi och Tottenhams mittfältare Son Heung-min.

KOREANSKA FÖRFATTARE

Ko Un (1933–) Poeten, demokrati-kämpen och Tranströmer-vännen Ko Un är Koreas ständige kandidat till att vinna Nobelpriset. Produktiv som få. Kallades »en demon driven bodhisattva« av Allen Ginsberg.

Han Kang (1970–) De senaste årens största koreanska litteratursuccé. Med Man Booker-vinnaren *Vegetarianen* och *Levande och döda* har Han Kang fått ett välförtjänt genomslag även i väst.

Yi Mun-Yol (1948–) Yis pappa bytte sida under Koreakriget: från syd till kommunistiska nord. Familjen lämnades kvar i Sydkorea och stämplades som brottslingar. Mun-Yols skrivande kretsar just kring förtryck och hierarkier. I våras utkom *Vår förvridne hjälte* på svenska.

Tre koreanska succéer

Hyundai Santa Fe

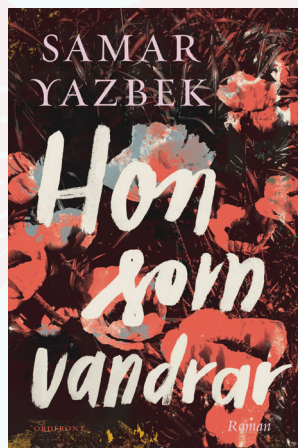

Bibimbap

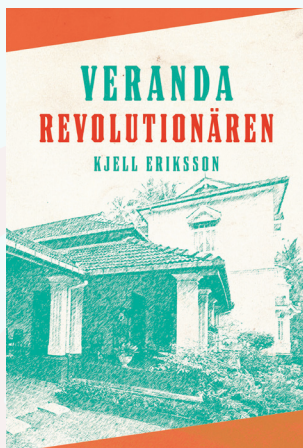
Gangnam Style

HÖSTENS STRÄCKKLÄSNING

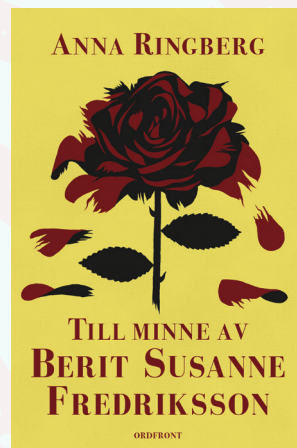
Gripande och surrealistisk roman om krigets fasor i Syrien.

Autentisk roman om en revolution i Latinamerika.

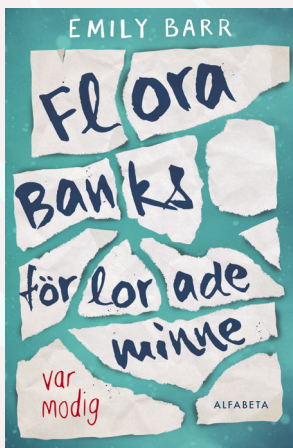
Sveriges skräckmästare är tillbaka med en övernaturlig kriminalroman.

Lågmäld och punkig hyllning till livet av författaren till Boys.

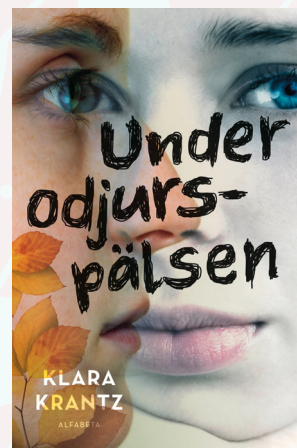
Drabbande roman om folkhemmets baksida.

Thriller för unga, uppmärksammas i Babel.

Boken om filmerna och tiden de skapades i.

»Den har en fantastiskt fint fångad ton. En helt underbar bok.«

YUKIKO DUKE

αβ ALFABETA

**Ordfront
förlag**

